

Ziyâeddin el-Makdisî hakkında Muhammed Mutî el-Hâfız, *et-Tenvîh ve't-teb-yîn fi sîreti muhaddisi's-Şâm el-hâfız Ziyâ'eddin* adıyla bir eser kaleme almış (Beyrut 1999), Hasnâ Bekrî Ahmed Neccâr onun hadis alanındaki faaliyetlerini *eż-Ziyâ el-Makdisî ve cühûdühû fi 'ilmi'l-hadîs* adlı doktora tezinde incelemiştir (1419/1999, Ümmülkürâ Üniversitesi). Halûd Muhammed el-Hisbân, *el-Ehâdîşü'l-muhtâre*'yi değerlendirdiği doktora tezine *er-Râvî'l-makbûl 'inde İbn Hacer ve merviyâtihî fi'l-Ehâdîşü'l-muhtâre li'z-Ziyâ el-Makdisî* adını vermiştir (1426/2005, İrbid, Yermük Üniversitesi). Sâlih Ahmed eş-Şâmî de müellifin *el-Ehâdîşü'l-Muhtâre*'siyle ilgi olarak *Zevâ'idü'l-Ehâdîşü'l-muhtâre 'ale'l-Kütübî't-tis'â* adıyla bir eser kaleme almıştır (Dımaşk-Beyrut, ts. [el-Mektebetü'l-İslâmî]).

BİBLİYOGRAFYA :

Ziyâeddin el-Makdisî, *el-Ehâdîşü'l-muhtâre* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Beyrut 1420/2000, neşredenin girişi, I, 9-62; a.mlf., *es-Sünen ve'l-aḥkâm* (nşr. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ukkâşe), Cidde 1425/2004, neşredenin girişi, I, 37-169; Ebû Şâme, *eż-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 177; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, IV, 188-189; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXI, 271; XXII, 391; XXIII, 126-130; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 641-650*, s. 208-214; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1405-1406; İbn Receb, *eż-Zeyl 'alâ Ṭabakâti'l-Hanâbile* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1425/2005, III, 514-521; Takyyüddin el-Fâsî, *Zeylû't-Takyyid fi ruvâti's-sünen ve'l-mesânid* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1410/1990, I, 170; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-eşred* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, II, 450-451; Sü-yûtî, *Ṭabakâti'l-huffâz* (Lecne), s. 497-498; Nu-aymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris*, Beyrut 1410/1990, II, 71-76; Ebû'l-Yümm el-Uleymî, *ed-Dür-rû'l-münâddâd fi zikri aşḥâbi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Kahire 1412/1992, I, 384-385; a.mlf., *el-Menhecü'l-aḥmed* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût – İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1970, IV, 252-254; Şemseddin İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-cevheriyye fi târihi's-Şâlihiyye* (nşr. M. Ahmed Dehmân), Dımaşk 1401/1980, I, 76-79, 135, 158; *Keşfü'z-zunûn*, I, 54; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VII, 387-391; İbnü'l-Gaz-zî, *Divânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, III, 217-218; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 1004; Brockelmann, *GAL* (Ar.), IV, 96-97; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 255; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Hadîs* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, I, 63, 182; Hasnâ Bekrî Ahmed Neccâr, *eż-Ziyâ' el-Makdisî ve cühûdühû fi 'ilmi'l-hadîs* (doktora tezi, 1419/1999), Câmîatü Ümmi'l-kurâ, s. 79-412; Abdullah b. Muhammed b. Ahmed et-Tarîkî, *Mu'cemü muşannefâti'l-Hanâbile*, Riyad 1422/2001, III, 146-165; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzâbî 1425/2004, I, 400; III, 1677.

MEHMET EFENDİOĞLU

ZİYÂEDDİN PAŞA

(bk. YÛSUF ZİYÂ PAŞA).

ZİYAFET

(الضيافة)

Sözlükte “misafir ağırlama, yemek ikram etme, misafirlik” anlamındaki **diyâfe** (ziyâfet) kelimesi Türkçe’de düğün ve doğum gibi bir olay dolayısıyla, bazan da böyle bir sebep olmadan insanları davet edip toplu yemek verme ve bu şekilde verilen yemek için kullanılır. Türkçe **şölen** ve **toy** da aynı anlama gelir. Arapça’da bu mânâyı ifade eden **velîme**, **da’vet**, **me’dübe**, **kırâ** gibi geniş kapsamlı kavramlar yanında farklı ziyafet türleri için değişik kelimeler de bulunmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de özellikle ziyafetten bahsedilmese de yoksulların doyurulması emredilir (meselâ bk. el-Hac 22/28, 36); hiçbir karşılık beklemeden sırf Allah rızası için yoksulları doyuranlar övgüyle anılır (el-İnsân 76/8-9), açları doydurmayanlar kınanır (Yâsîn 36/47). Kur’an’ın sahâbeye hitaben “davet edilmedikçe yemek için Peygamber’in evine gitmemeleri, erken gidip yemeğin hazırlanmasını beklememeleri, yemek yedikten sonra da fazla oyalanmadan ayrılmalarıyla” ilgili buyruklar (el-Ah-zâb 33/53) aynı zamanda ziyafet konusunda genel bir görgü kuralına da işaret etmektedir. Hadislerde davet ve ziyafete dair daha çok bilgi vardır. İslâmî kaynaklarda veriliş amacına göre değişik isimlerle anılan ve aslı Câhiliye Arapları’na dayanan çok sayıda ziyafet türünden söz edilir. Dinî hükümlerle uyuşmayan unsurları ayıklanarak çoğu İslâmî dönemde de devam ettirilen bu ziyafet çeşitlerinin en yaygını “velîme” denilen düğün ve “akîka” denilen doğum yemeğidir. Abdurrahman b. Avf evlendiğinde Hz. Peygamber ona bir koyunla da olsa velîme düzenlemesini buyurmuştu (Buhârî, “Büyü”, I, “Menâkıbü'l-enşâr”, 3, “Edeb”, 67; Müslim, “Nikâh”, 79-81). Resûlullah da kendi evliliklerinin ardından ziyafet vermiştir (meselâ bk. *Müsned*, III, 98, 110, 262; VI, 112; Buhârî, “Nikâh”, 55, 70). Velîme terimi, “düğün yemeği” anlamının yanında hangi türden olsun her ziyafet için kullanılır. Ayrıca davet, me’dübe ve kırâ kelimeleri düğün, sünnet gibi özel bir sebep olmadan verilen ziyafetleri ifade eder. Bunların dışında farklı ziyafetlere mahsus isimler de var-

dır. Meselâ sünnet yemeğine “azîre” ve “i’zâr”, yolculuk dönüşünde verilen yemeğe “nakia”, bir yapının tamamlanması münasebetiyle verilen ziyafete “vekîre”, önemli bir ziyaretçinin şerefine olan ziyafete “tuhfe”, yitiğin bulunması üzerine verilen ziyafete “şündah”, doğum yapan kadının sağlığına kavuşması dolayısıyla verilen yemeğe “hurs”, aileden birinin Kur’an’ı ilk defa hatmetmesi veya hâfızlığını tamamlaması münasebetiyle olan ziyafete “zü'l-hazâka”, herkese açık ziyafete “cefelâ”, özel davetlilere verilen ziyafete ise “nakarâ” denir. Câhiliye döneminde “vadîme” adı verilen matem yemeği uygulaması İslâm’da kaldırılmıştır (Câhiz, s. 246-250; İbn Sîde, XII, 99; Akfehîsî, s. 46-47; İbn Tolun, s. 50-68, 90-95; Âlûsî, I, 385-386; Cevâd Ali, V, 68-73; Meysâvî, s. 765-807).

Davet edilmediği ziyafete gelen kimseye “tufeyli” adı verilir. Hatîb el-Bağdâdî’nin bu konuya dair bir eserinde bildirdiğine göre tufeyli ismi “gün ışığının çekilip gece karanlığının bastırması” anlamındaki “tafel” kökünden gelir. Tufeylinin ziyafete kimin tarafından çağırıldığı ve nasıl geldiği bilinmediğinden bu isimle anıldığı belirtilir. Başka bir rivayette tufeyli kelimesinin, asalaklığıyla tanınan Kûfeli Tufeyl b. Zellâl’in isminden geldiği kaydedilir. Ziyafete davet edilenin davet sahibinin izni olmadan yanında getirdiği kimseye “immaa” denir. Bu şekilde ziyafete davetsiz katılmak sünnete ve âdâba aykırı görülüp hoş karşılanmamıştır. Hatîb el-Bağdâdî, Resûlullah’ın böyle durumlarda ziyafet sahibinin iznini aldığına, başkalarına da bunu emrettiğine dair rivayetler aktarır (*et-Taṭ-fil*, s. 9-18; Cevâd Ali, V, 73-75; Meysâvî, s. 774-776).

İslâm kültüründe kişisel çıkar hesabı yapmayı Allah rızasını kazanmak, insanlar arasında sevgi ve dostluk ilişkilerini güçlendirmek gibi amaçlar taşıyan ziyafetlere meşruiyet ölçülerine uygun icra edilmesi şartıyla dinî bir mâna yüklenmiştir. Birçok hadis mecmuasında yer alan (meselâ bk. Buhârî, “Edeb”, 31, 85; Müslim, “İmân”, 74-77), “Allah’a ve âhiret gününe inanan kimse misafirine ikramda bulunsun” hadisi ziyafet yoluyla ikramda bulunmayı da kapsar. Bu sebeple etrafında insanların toplandığı her sofraya dinî bir değer atfedilmiş, bu sofraya Allah’ın sofrası (me’dübetü'r-rab) sayılmıştır. Ziyafetin bu dinî boyutu me’dübe kelimesinin kökündeki kutsallığı hatırlatan mânalarla da ilişkilendirilir (Meysâvî, s. 768-769). Kur’an’ı “Allah’ın ziyafet sofrası” (me’dübetullah) diye nitele-

ZİYAFET

yen hadiste (Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1) me'dübe kelimesinin kullanılmasında kelimenin bir kutsiyet mânasını ima etmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

Başta Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'i olmak üzere ahlâk ve âdâb kitaplarında İslâmî örf ve âdetlere uygun bir ziyafetin ziyafeti tertipleyenler, davet edilenler, ziyafetin seyri bakımından çeşitli kurallara yer verilmiştir: Ziyafet veren kişi davet ederken zengin fakir ayırımı yapmamalıdır. Zira bir hadiste, "Yemeklerin en kötüsü zenginlerin çağırılıp fakirlerin çağırılmadığı ziyafet yemeğidir" denilmiştir (Buhârî, "Nikâh", 42; Müslim, "Nikâh", 107; Ebû Dâvûd, "Etfîme", 1). Davetlerde akrabalara öncelik verilmeli, ardından dostlar, tanıdıklar çağırılmalıdır. Ziyafet veren kimse övgü ve itibar peşinde olmayıp dostlarını memnun etmek, Peygamber'in sünnetini yaşatmak ve insanların gönlünü hoş tutmak gibi amaçlar taşımali, ziyafete katılmakta sıkıntı çekecek kimseleri çağırılmamalıdır. Davet edilen de zengin fakir ayırımı yapmaksızın mümkün olduğu ölçüde davete icabet etmelidir. Nitekim Hz. Peygamber kölelerin ve yoksulların davetine de katıldı (İbn Mâce, "Ticârât", 66, "Zühd", 16; Tirmizî, "Cenâ'iz", 32). Özellikle düğün yemeğine katılmanın önemi üzerinde durulmuş, bunun farz-ı ayın, farz-ı kifâye veya sünnet olduğu belirtilmiş, diğer ziyafetlere katılmak ise müstehap sayılmıştır (Gazzâlî, II, 42; Akfehîsî, s. 36; İbn Tolun, s. 41-42). Resûl-i Ekrem davet edilenlerin davete katılmalarını öğütlemiş (Müslim, "Nikâh", 97, 98, 100-106; Ebû Dâvûd, "Etfîme", 1), mazeretsiz davete icabet etmeyenlerin günahkâr olacağı bildirilmiştir (Müslim, "Nikâh", 110; Ebû Dâvûd, "Etfîme", 1; İbn Mâce, "Nikâh", 25). Kendisi davet edildiğinde Medine'ye çok uzaktaki yerlere bile giderdi (*Müsned*, II, 424, 479, 481, 512; Buhârî, "Hibe", 2, "Nikâh", 73; Müslim, "Nikâh", 104). Davet edilen kişi nâfile oruca niyet etmişse ve davete katılması ev sahibini sevindirecekse icabet edip orucunu bozmalıdır; aksi takdirde mazeret belirtmelidir. Ziyafet verenin zalim ve kötü bir kişi olarak bilinmesi veya ziyafette sunulacak yemeğin helâl olmaması gibi bir endişe varsa davete icabet etmemek gerekir. Ziyafete katılırken yiyip eğlenmek gibi basit amaçların ötesinde davet vereni memnun etmek, dostlukları pekiştirmek, Resûlullah'ın sünnetini yaşatmak gibi amaçlar gözetilmelidir. "Ameller niyetlere bağlıdır" hadisi (Buhârî, "Bed'ü'l-vaHY", 1; Ebû Dâvûd, "Talak", 11) delil gösterilerek bu tür niyet ve

maksatlarla tertip edilen ziyafetlerde buluşmanın ibadet gibi sevap kazanmaya vesile olacağı belirtilir (Gazzâlî, II, 12-15; Meysâvî, s. 773-776).

Ziyafet esnasında uyulması istenen bazı kurallar da klasik dönem eserlerinde şöylece sıralanır: Misafir boş bulduğu veya ev sahibinin gösterdiği yere oturmalı, yer seçiminde ve diğer davranışlarında davet sahibinin aile mahremiyetine saygı göstermeli, gözü yemeğin geleceği yerde olmamalı, yanında oturanlarla sohbet etmemelidir. Ziyafet sofrası gayri meşru hareketlerin sergilendiği bir eğlenceye dönüştürülmemelidir. Yemek saati önceden belirlenip davetlilerin çoğu gelmişse yemek vaktinde verilmeli, misafirler bekletilmemelidir. Ancak gecikenler arasında yoksullar veya gücenebilecek kimseler varsa yemek bir süre geciktirilebilir. İlgili kaynaklarda yemeklerin tıbbî yönden uygun olan sıraya göre verilmesi, ziyafette değişik yemekler sunulacaksa bunların misafirlerin göreceği yere konulması, yemeğin aceleye getirilmemesi, yemeklerin davetlilere yetecek miktardan eksik veya fazla olmaması, ziyafet sahibinin misafirlere önce sofradan kalkmaması, ayrılırken davetlilerin ziyafet sahibinin iznini alması, ev sahibinin misafirleri uğurlaması gibi kurallar da sıralanır (Gazzâlî, II, 12-18; Akfehîsî, s. 33-44; İbn Tolun, s. 68-87; Heytemî, s. 63-71).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 424, 479, 481, 512; III, 98, 110, 262; VI, 112; Câhiz, *Ma'a Buhalâ'i'l-Câhiz* (nşr. Fârûk Sa'd), Beyrut 1413/1992, s. 246-250; İbn Hibbân, *Ravzatü'l-ukalâ' ve nuzhetü'l-fuzalâ'* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamid v.dğr.), Beyrut 1397/1977, s. 258-263; İbn Sîde, *el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a'zam fi'l-luḡa* (nşr. Mustafa Hicâzî es-Sekkâ – Hâmid Abdülmeccid), Kahire 1420/1999, XII, 99; Hatîb el-Bağdâdî, *et-Tatfîl*, Dımaşk 1346, s. 9-18; Gazzâlî, *İḥyâ'*, II, 12-18, 42; Akfehîsî, *Şerḥu Manzûmeti Âdâbi'l-ekl ve's-şürb ve'z-züyâfe* (nşr. Abdülilâh Nebhân – Mustafa el-Hadârî), Halep 1994, s. 33-47; Şemseddin İbn Tolun, *Faşşu'l-ḥavâtim fimâ kîle fi'l-velâ'im* (nşr. Nizâr Abâza), Dımaşk 1403/1983, s. 41-42, 50-87, 90-95; İbn Hacer el-Heytemî, *el-İnâfe fimâ câ'e fi's-sadaḳa ve'z-züyâfe* (nşr. M. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1411/1991, s. 60-71; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bulûḡu'l-ereb*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), I, 385-386; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 68-75; Sihâm ed-Debbâbî el-Meysâvî, *eṭ-Ṭa'âm ve's-şerâb fi't-türâsi'l-'Arabî*, Mennûbe 2008, s. 765-817.

MUSTAFA ÇAĞRICI

ZİYÂİ

(bk. MOSTARLI HASAN ZİYÂİ).

ZİYARET

(الزيارة)

Sözlükte "değer verilen birini, bir yeri görmeye gitmek" anlamında masdar olan ziyâretin kökü **zevr** de aynı anlamdadır ve hem ziyaret etmeyi hem de ziyaret edenini anlatır. Ancak "ziyaret eden" anlamında **zâir** (çoğulu züvvâr) kelimesi daha yaygındır. **Züver** ve **mezâr** da "bir kimseyi görmeye gitme" mânasını ifade etmekle beraber mezar ayrıca "ziyaret edilen yer" anlamına gelir ve Türkçe'de kabirle birlikte bu anlamda kullanılır. Ziyaret ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmek gibi amaçlarla gerçekleştirilir. Kur'an'da ziyaretle ilgili tek âyet, İslâm öncesinde dinî gayretle değil kabile mensuplarının sayısına ölümler de dahil edildiğini göstermek suretiyle yapılan kabir ziyaretleriyle övünmeyi eleştiren, "Çokluğunuzla övünmek kabirlere girinceye kadar sizi oyaladı" mealindeki âyettir (et-Tekâsür 102/1-2).

Kabir Ziyareti. Hz. Peygamber'in hayatında önceleri kabir ziyaretini yasaklayan, daha sonra da buna izin veren iki farklı uygulama vardır. Resûl-i Ekrem'in ilk dönemlerde kabir ziyaretini erkek-kadın herkese yasaklamasından maksat, yanakları yumruklama, elbise yakalarını yırtma ve ağır yakıp ağlama gibi (Buhârî, "Cenâ'iz", 19) İslâm'ın vakarı ile bağdaşmayan Câhiliye âdetlerini unutturmak, kabirlere, dolayısıyla içindekilere aşırı saygı besleme ve hatta onlara ibadet etme şeklinde kendini gösteren şirk görüntülerini yok etmektir. Kabirlerin yanında uygulanan bu Câhiliye âdetlerinin çirkinliği anlaşıldıktan ve ziyaret sırasında kötü söz söylemenin günah olduğu öğrenildikten sonra Hz. Peygamber âhireti hatırlatacağı için kabirlerin ziyaret edilebileceğini bildirmiş (*Müsned*, III, 38, 63; Müslim, "Cenâ'iz", 106; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 77-102), kabir ziyareti insana kendi âkibetini hatırlatıp ibret almasını sağladığından faydalı görülmüştür (Müslim, "Cenâ'iz", 102). Nitekim Resûl-i Ekrem, Medine'deki Baki' garkad kabristanını sık sık ziyaret etmiş, ilâhî izne nâil olduktan sonra da annesinin kabirini ziyaret edip ağlamış, onun bu hali yandaki sahâbileri de ağlatmıştır (Müslim, "Cenâ'iz", 105; Nesâî, "Cenâ'iz", 101). Bununla birlikte İbn Abbas (Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 78), Ebû Hüreyre (Tirmizî, "Cenâ'iz", 61) ve Hassân b. Sâbit (*Müsned*, III, 442-443), Resûl-i Ekrem'in kabirleri ziyaret eden kadınları lânetlediğini belirterek bu